

СПРАВКА - КРАТКО ОПИСАНИЕ

НА НАЙ-ВАЖНИТЕ ПОСТИЖЕНИЯ НА ПРОФ. ВИОЛЕТА ЙОТОВА, доктор, д.н.

По т. 1.1.б от Критериите

Проф. д-р Виолета Михова Йотова е родена на 30.08.1963 г. Завършила е Първа езикова гимназия с преподаване на английски език като златен медалист (1982 г.) и медицина през 1988 г. във Висш медицински институт - Варна като отличник на випуска. През 1995 г. придобива специалност по **педиатрия**; през 1999 г. - по **детска ендокринология и болести на обмяната**; магистър по здравен мениджмънт. В кариерата си последователно израства от асистент, старши, главен асистент и доцент, до **професор** през 2013 г. През 2002 г. придобива научно-образователна степен **доктор**, а през 2012 г. научна степен **доктор на науките** по научна специалност „Педиатрия“ с 2 последователни значими дисертации: **2002 г.** „Ефект от ниските тегло и ръст при раждане върху постнаталния растеж и някои маркери на повишен кардиоваскуларен и метаболитен риск у юноши **”Научна степен „доктор на науките” 2012 г.** „Общо и абдоминално затлъстяване – пренатални и постнатални влияния. Значение за повишения рисков профил от детска възраст”. Проф. Йотова е високопродуктивен учен, клиницист, преподавател и общественик с национално и международно признание.

Най-важни постижения по области**Научна и научно-приложна дейност**

Към 28.05.2024 г. проф. Виолета Йотова има **H-index** според различните бази данни, както следва: **35** (Web of Science, WoS), **30** (Scopus, без автоцитирания), **41** (Google Scholar), **37** (ResearchGate). Тя участва със самостоятелни или в съавторство глави в **3** монографии, **1** учебник в 2 издания, в над **430** публикации, откриващи се в световните бази данни (**277** от които в списания с IF), в над **340** пълнотекстови публикации, **173** от които в списания с IF (IF **1459.712**), като проф. Йотова е поименно посочена като автор в **153** от тях (IF **897.672**). Има над **6500** цитирания на научните трудове в международни бази данни, без автоцитирания (WoS).

Основните направления на научните търсения и приноси на проф. Йотова са в областта на педиатричните науки, детската ендокринология и болести на обмяната (диабет, растеж и затлъстяване) и редките болести. Освен това, в последните години тя активно развива един нов клон в науката – приложната наука (implementation science) с цел текущо прилагане в практиката на научните подходи и резултати, с изглаждане на методологията по време на самото проучване.

Метаболитни заболявания - детски диабет и затлъстяване

След специална подготовка по съвременна епидемиология (Temprus Jer), проф. Йотова въвежда методологичен подход към епидемиологията на **детския диабет** и участва в работата и поддържането на международните проучвания и регистри за детски диабет (EURODIAB/EURODIAB TIGER/DiaMOND и в последните години – на SWEET). Освен за подобрене в клиничните постижения в грижата за това доживотно метаболитно състояние, с тази си дейност проф. Йотова поставя на картата на Европа и света България, в която нейните учители (проф. М. Дамянова и проф. В. Цанева) извършват първите изследвания за честота и усложнения още през 1972-1982 г. За първи път у нас Йотова използва *Poisson регресионен анализ* за определяне на тренда в заболяемостта; като принос към международната литература е доказаната сигнификантна *разлика в заболяемостта* между градското и селското население, както и стръмната *тенденция за покачване* на заболяемостта, особено във възрастовата група от 10 до 15 год., запазваща се и увеличаваща се и до днес според оценка от регистъра SWEET.

Присъщите колаборативност, прагматичност и колегиалност на проф. Йотова позволяват за България по проекта SWEET да се работи ръка за ръка с центъра в София (доц. Р. Савова, проф. М. Константинова и доц. М. Аршинкова), като в УМБАЛ „Св. Марина“ регистърът е интегриран в болничната IT мрежа и пациентите се включват само след подписване на Информирано съгласие с разрешение от Комисията по етика на научните изследвания към Медицинския университет – Варна (КЕНИ). В по-ранните си години В. Йотова работи много по изясняване на етиологията на тип 1 захарен диабет, диагностика и предотвратяване на неговите остри и хронични усложнения, прилагане на флексибилен режим с цел подобряване на диабетния контрол, хранене и обучение при диабет. Тогава е и първата разработка съвместно с кардиолози, касаеща физическия капацитет на младежи с диабет. В последните години успоредно с личната си подготовка и развитие в областта на приложението на новите технологии при лечението на тип 1 диабет, д-р Йотова активно работи за установяване на новите дългосрочни предизвикателства пред индивидите с това хронично заболяване, а именно ролята на висцералната мастна тъкан, метаболитния контрол, физическата активност и някои поведенчески фактори (хранене, рисково поведение, социално-икономически статус) върху сърдечно-съдовия и гликемичен риск. Този интерес води до успешното провеждане на финансиран от Фонд „Научни изследвания“ към МОН научен проект. По него до момента са защитени 3 дисертации за ОНС „доктор“ и още 3 са в процес на защита, но по-важно е, че е създадена стабилна база за бъдещи сравнения при настъпилата рязка положителна промяна в терапевтичните възможности при диабет.

През 2006 г. В. Йотова е съавтор на първата широкоцитирана публикация в New Engl J Med, оповестяваща откриването на нов вид генетичен неонатален диабет, който може да се лекува с перорална терапия. След това тя описва в литературата много и различни форми на моногенен диабет, някои от които за първи път у нас (TRMA/Rogers syndrome, MODY1, MODY3), които и до момента не са публикувани от други български автори. Именно това са и първите

стъпки на д-р Йотова в областта на редките заболявания, които тя развива мащабно в последното десетилетие. Но също така се грижи научните постижения веднага да стават част от клиничната практика, като Центърът по детски диабет (в момента част от Първа ДК на УМБАЛ „Св. Марина“) е оценен на място от нарочна международна комисия и му е присъдено звание „Референтен център“ за детски диабет (Col, Center of Reference). Продължение на тази борба за все по-добра съдба на децата с диабет е въвеждането за първи път у нас на училищна грижа за диабет по примера на шведската диабетна школа. Проф. Йотова организира своите колеги от страната да преведат професионално на български език Международните клинични насоки за лечение на детски диабет на ISPAD (International Society of Pediatric and Adolescent Diabetes), както и Консенсусни препоръки за училищна диабетна грижа. От 2011 г. проф. Йотова организира международен курс и конференция под егидата на ISPAD, Варненското дружество по детска ендокринология – VAPES (чийто основател през 2010 г. и първи председател до 2013 г. е тя), Медицински университет – Варна и УМБАЛ „Св. Марина“ – Варна. Курсът се провежда изцяло на английски език, веднъж на 2 години и не се прекратява по време на пандемията. На Кръгла маса на V-я ISPAD/VAPES курс през 2019 г. медици, политици, общественици и родители обсъждат неотложната необходимост от промяна в училищната грижа за децата с диабет, което значително ускорява законодателните и организационните промени в страната. Все още, обаче, тази грижа е въведена като структуриран подход само в Община Варна като съвместна Програма с VAPES от 2018 г. и се изпълнява от мултидисциплинарен екип от детски ендокринолози, диабетни сестри, диабетен обучител, психолог и социален работник. Програмата е на разположение на всички желаещи да я въведат в страната, тя активно се популяризира медийно и чрез специално заснети видеоматериали с участието на деца и родители. Научните и практическите търсения на проф. Йотова са насочени в момента към въвеждане на затворените системи за инсулинолечение, които ще се наблюдават в университетски лечебни звена (улеснено във Варна чрез създаването на Център за иновативни терапии и авангардни технологии при диабет, ЦИТАТ-Д, още през 2016 г.), към модерно боравене с мета данни, към (истинско) въвеждане на телемедицина и по този начин – запазване на изключително важното значение на отлично подготвения лекар-диабетолог за съдбата на всяко засегнато дете. Първата дисертация на тази тема, отчитаща и качеството на живот на децата и юношите с диабет, е защитена под ръководството на проф. Йотова през 2020 г. (д-р Ю. Баздарска).

Научните разработки и практическата работа на проф. Йотова по отношение на изключително социално-значимото **детско затлъстяване** датират още от 1992 г. В началото (до 2000 г.) тя търси и намира доказателства, че в нашата страна не само че няма стръмно увеличение, но и има значително по-ниски нива на затлъстяване сред децата. Разработките ѝ показват, че тип 2 диабет също няма особено разпространение сред децата и юношите у нас, което е за щастие е валидно и до днес. В началото на нашия век, обаче, ситуацията с наднорменото тегло и затлъстяването рязко се променя, което веднага се отразява на

практиката на педиатрите и изисква научен анализ и обръщане с лице към проблема. Проф. Йотова не само навреме започва работа по този въпрос, но и в типичния си стил я разгръща широкомащабно – от изключително успешната работа с първия ѝ докторант доц. д-р С. Галчева, на която не е официален ръководител, но с която успяват да създадат много качествени научни разработки, като метаболитни и генетични изследвания при предпубертетни деца с абдоминално затлъстяване (спечелен международен научен проект, финансиран от ЕСПЕ), норми за коремна обиколка на български деца (6-18 г.), чието качество много по-късно позволява да се включат в цитираните често международните норми (B Xi et al, 2020). Следва втора докторантка (д-р М. Латева), която работи в по-малката възраст (3 до 5 г.) и с която д-р Йотова излиза на ново поле на широкомащабна работа – превенция на затлъстяването чрез научни популационни интервенционални програми. В началото е ToyBox по 7FP – “Хапни и в нови приключения се ти впусни!” сред над 2800 деца от детските градини и техните родители. Не само че целият град Варна става обект и субект на тази интервенция, и то с отчетени резултати, но и непосредствено преди пандемията друг национален научен колектив отчита намаляване на тенденцията към затлъстяване сред децата във Варна. Д-р Латева защитава докторска дисертация с втори научен ръководител проф. Greet Cardon (Белгия) с проучване на свързания със затлъстяването метаболитен и кардиоваскуларен риск, наличен вече във възрастта от 5 год. За първи път се измерва маркерът Айризин, заедно с въведените от Йотова по-рано и пак за първи път у нас Адипонектин и Лептин, както и TNFalpha и IL-6 като допълнителни маркери за системно възпаление заедно със hsCRP. Д-р Йотова първа в МУ-Варна има докторант по обмен от Университета в Гент, който се включва в научния колектив и получава възможност за съвместни публикации. Проведеният одит на място от Европейската комисия определя проекта ToyBox като много успешен и в резултат на това проф. Йотова е носител на колективна награда Синя лента за наука на МУ-Варна за 2015 г. По-късно една от статиите по проекта е наградена с международна Годишна награда за наука. Интервенцията по проекта е усвоена като част от здравните и обучителни интервенции в доста страни по света (Шотландия, Южна Корея и др.).

Следва проектът Feel4Diabetes по HORIZON2020 за превенция на тип 2 диабет сред възрастните, която да започне още в детството, отново като интервенционална страна и отново довел до особено продуктивното сътрудничество с колеги от Софийския медицински университет, община Варна, Голяма столична община, специалисти от общественото здраве и 2-ма нови докторанти. Проектът завършва много успешно през 2019 г. и е отличен от СЗО в топ 10 на обществено-здравни програми. Следващият успешен и все още активен проект на този оформил се успешен консорциум, в който се сменят партньори, но проф. Йотова е неизменен участник, е DigiCare4You. Всички тези проекти имат значителен финансов принос за развитието на науката в МУ-Варна и у нас като цяло. С цел да се придвижи в нови посоки, проф. Йотова се оттегля от активно ръководство и проектът е поет от доц. Н. Ушева, придобила опит в предходните проекти. Именно тези проекти носят признание на проф. Йотова - удостоена е с

най-високата награда на БАСОРД – почетен член (2020 г.), както и покани за лектор на международни конгреси и конференции по затлъстяване още от 2006 г. В момента с поглед отново към клиниката се изработва Програма за лечение на деца с високостепенно затлъстяване (зачислен докторант). И тук проф. Йотова има нова мисия – разработване на Национална програма за борба със затлъстяването. За нея тя активно увеличава публичното, медийното и интерсекторното си присъствие, както и работи с всички заинтересовани (местни и национални власти, образователни, научни и пациентски организации, фарма сектора и др.).

Редки болести и растеж

В ежедневната практика големият обем работа води до среща с нови и неописвани у нас случаи, някои от които и със затлъстяване (Albright с-м, Berardinelli-Seip lipodystrophy, ROHHAD и мн. др.). Именно ежедневната клинична работа кара проф. Йотова горещо да прегърне каузата за подобряване на диагностиката, лечението и грижите за пациентите с **редки болести** (РБ) – не само като лечител, а и като учен, организатор и пациентски застъпник. Не само че в детската ендокринология почти всички заболявания са редки (с честота под 1 на 2000), но и по някакъв начин в своята над 30 годишна университетска кариера д-р Йотова се среща за първи път у нас и сред първите в света с много заболявания (STAT5B deficiency, CANDLE с-м, фамилна хипомагнезиемия, ACAN deficiency и мн. др.). Тя търси път към диагнозата докрай, никога не се отказва и винаги търси научен и научно-популярен фронт, тъй като всички редки болести увеличават честотата си и подобряват прогнозата си, когато специалистите и обществото получат някаква представа за тях. Още в края на миналия век под натиска на пациентите, в света се оформя концепцията за обединяване на усилията и събиране на повече пациенти с РБ в едно лечебно заведение с цел да се повиши експертизата. По-късно се създава организация на национално и за нас, на европейско ниво, за по-бързо навлизане на нови методи за скрининг, диагностика и лечение, за по-добра рехабилитация и адаптация, за прехвърляне към грижа за възрастни, за увеличаване на научното познание във всички области, вкл. поради факта на удължаване на живота на тези пациенти. Всичко това води до оформяне на законодателство за създаване на Експертни центрове, които през 2017 г. Европейската комисия обедини в 24 мрежи за редки болести. Проф. Йотова от самото учредяване представя варненския Експертен център по редки ендокринни болести (ВЕЦРЕБ) към УМБАЛ „Света Марина“ у нас и в мрежата Endo-ERN; тя се фокусира по самия проект за мрежата и става част от Управителния съвет (съ-председател на Работен пакет 1 „Образование и обучение“), където успешно работи през целия период, вкл. като първи автор на научни разработки. В помощ е дългогодишната ѝ дейност към Комитета за клинична специализация към ESPE, където е съдействала за успешното обучение във водещи центрове на над 250 детски ендокринолози от целия свят. В момента тя е съвносител на проекта за следващия период от развитието на мрежата (2023 – 2027 г.) с основна поанта *интеграция в националните здравни грижи и изравняване на възможностите за*

грижи в Европа, отново като ръководител на РПБ „Образование и обучение“. У нас понастоящем има 7 експертни центрове за РБ, които са членове на референтни мрежи. Проектът JARDIN с партньор Медицински университет – София има амбициозната задача да постигне тази интеграция, вкл. увеличаване на възможностите за генетични изследвания за тези по своя характер почти изцяло генетични заболявания. Но не само – координация между членовете на мултидисциплинарните екипи и с пациентите, поддържане на съответните регистри (в момента ВЕЦРЕБ участва в 7, като пациентите, дали своето съгласие, могат да виждат данните си в тях) – всичко е предизвикателство. Предстои сериозно сътрудничество и борба на национално ниво, в която проф. Йотова участва с жар и отдаденост. През 2018 г. ЕЦ във Варна с компетентност в областта на хиперинсулинемична хипогликемия и редки диабет, вроден дефицит на растежен хормон, нарушения в половата диференциация и редки хипоталамични синдроми премина одит на място, с високо постижение и оформяне на цели за следващия 5 годишен период. При последвалия втори одит (февруари 2023 г.) Центърът не само увеличи броя обслужвани пациенти, общата си оценка, но и постигна нови хоризонти – оформяне на екип за възрастни, 3 обучени в чужбина специалисти, 2 от които ендокринолози за възрастни, разработване на виртуалната система за международно безплатно консултиране на пациенти (CPMS) – вече и за пациенти от цялата страна. Под нейно ръководство са защитени и се разработват в момента 4 дисертации, посветени на редки болести. Последните 3 ISPAD/VAPES конференции отделят все по-голямо внимание на РБ от различни ендокринни области и се подкрепят и от Endo-ERN. Международното влияние на проф. Йотова е видимо от факта, че тя успява да привлече лектори за тези курсове, които иначе могат да се видят само на сцената на големите конгреси. Това обогатява не само науката у нас, но и вдъхва желание за работа и самочувствие на младите колеги.

Растежът е специфичен за детската възраст процес и това отличава педиатрията от всички останали медицински специалности. В този смисъл, неговото правилно измерване (ауксология) и навременната оценка на отклоненията (нисък и висок ръст) дават възможност за лечение в иначе ограниченото време за растеж (до края на пубертетното развитие). В своята практика д-р Йотова многократно се среща с пропуснати възможности за лечение и провалено здраве, дори живот. Това я кара с години да се бори за диагностичното и терапевтично обезпечаване на децата, повишаване на квалификацията на медицинските лица и повишаване на познанията в обществото. Тъй като, макар и значително по-рядко, все още се срещат деца със закъсняла диагноза, проф. Йотова и нейните колеги започват да се занимават с приложна наука. Първата разработена програма цели да даде възможност на личните лекари да „захващат“ автоматично ниските и високите деца, както и да могат директно и без никакви формалности да ги насочват към компетентен център за преоценка. Едва след това и то при нужда, да последват медицински процедури. Програмата дава 100 пъти по-малък ефект от очаквания, но екипът забелязва, че пациенти се откриват във връзка с медийното ѝ отразяване. Така планират структурирания изцяло иновативно научно-приложен проект GrowInform (2016-

2018 г.), който има много голям успех и към момента продължава да влияе върху подобрението в съдбата на децата с отклоненията в растежа. Резултатите от него бяха представени на международен конгрес през 2019 г. и включени в наградения Топ 20 постери. Успехът вдъхва надежди и екипът създава нов проект, целящ подобряване на достъпа до специализирана ауксология, ендокринологична оценка и грижа за деца с отклонения в растежа чрез създаване на клиники-ментори и клиники-партньори – т.нар. Партньори за растеж (Partners4Growth) под егидата на Българската педиатрична асоциация (БПА). След СЗО специализиран курс по приложна наука в „меката“ на тази нова специалност – NCD Oxford UK, проф. Йотова води проекта към успешен научно-приложен край. В резултат у нас се създават 3 допълнителни университетски структури, обезпечаващи всички диагностични и терапевтични процедури, свързани с отклоненията в растежа, развива се от нулата до високо ниво в рамките на 3 г. Център за растеж в МУ-Плевен, като колега (д-р И. Халваджиян) защитава дисертация, описваща в детайли и оценяваща научно Програмата. Тя дава възможност същият подход да се приложи успешно в бъдеще при подобни програми. Въведени са нови изследвания в участващите клиники (IGF-1, IGFBP-3, и др.), унифицирани са тестовете за секреция на растежен хормон и др. Освен посочените, проф. Йотова първа въвежда у нас като рутинна клинична практика автоматичната система за оценка на костна възраст BoneXpert. Заедно със свой докторант (д-р К. Ранкова) доказва, че клиничната практика не е инфериорна спрямо регистър при вземане на решения за лечение с РХ. В процеса на това изследване се открива клиничното значение на отношението IGF-1:IGFBP-3, в процес на публикуване. Извън научните резултати, свързани с растеж и синдроми с нисък ръст, проф. Йотова и екипът ѝ работят активно за въвеждане на нови и иновативни медикаменти за отклонения в растежа и други РБ, най-често като единствен център за България.

Макар представени на последно място, проучванията на проф. Йотова **върху родените малки за гестационната си възраст (МГВ) деца** са сред водещите в научните ѝ интереси. Именно на тях са посветени двата ѝ дисертационни труда (2002 г. и 2012 г.). Няколко мащабни проучвания изясняват мястото на малките размери при раждане в етиологията на ниския ръст и потвърждават по-високия сърдечно-съдов и кардиоренален риск още в предпубертетна възраст. Д-р Йотова доказва, че относителният дял на ненаваксващите в растежа и оставащи ниски като възрастни, при това с по-ранна сърдечносъдова и метаболитна заболяемост родени МГВ индивиди, е същият като открития в шведски, френски, испански и др. проучвания. За първи път у нас маркери на метаболитния и сърдечно-съдовия риск са изследвани у МГВ предпубертетни деца и е доказан повишен риск. Въпреки интереса и усилията на проф. Йотова да разпространи познанието сред медиците и обществото за тези деца, те все още остават непознати за здравната система и така се пропускат възможностите за тяхното по-ранно обхващане, превенция на риска и лечение на ниския ръст. Затова в последните 4 години проф. Йотова работи по научно-приложна програма със свой докторант „МГВ, малките с големите възможности“. Програмата е съвместна с Българската асоциация по неонатология и е насочена

към идентифициране на МГВ бебетата веднага след раждането, информиране на родителите и ОПЛ и осигуряване на здравна и ауксологична оценка на 2 годишна възраст от детски ендокринолог. Иновативни подходи са ангажирането на PR специалист, периодичните обучителни сесии с участниците, подбора и предоставянето на лесно достъпни диагностични алгоритми за ползване в практиката и др. Първият етап е завършен и показва, че въпреки доброто обучение на персонала и пълното обезпечаване с материали през сайта на Програмата, както и изчисленото време от 5 до 15 мин за извършване на дейностите по нея, ефектът е добър само в 3 от участващите 23 родилни домове. Процесите са описани напълно с всички бариери и улесняващи фактори, както и начините за преодоляването/използването им. Направен е извод, че „захващането“ на децата трябва да бъде интегрирано в Националната здравно-информационна система (НЗИС), както и да бъде определен по-нататъшния път за тяхното обгрижване.

В началото на кариерата за по-бързото израстване на д-р Йотова силен тласък дава специализацията и в Еразъмския университет в Ротердам (1993 г.), което води до включването ѝ в 2 поредни Летни училища на ESPE - обучително събитие с най-висок рейтинг за бъдещи лидери в тази научно-клинична област през 1994 г. (Маастрихт, Нидерландия) и 1995 г. (Единбург, Великобритания). Високият рейтинг на работата на колектива позволява по-късно още 2 нейни ученици - доц. Галчева, 2009 г. и д-р Баздарска, 2023 г. да бъдат приети за участие след публикуване на собствени разработки в списания с IF. Кариерата на д-р Йотова продължава с обучение в ESPE Зимно училище в България (1998 г.), 3 месечна клинична специализация в Единбург (1998 г.), преподаване в ESPE Зимно училище в Унгария (2005 г.) и организация на второто ESPE Зимно училище във Варна през 2006 г. Следва покана за включване към екипа от преподаватели в инициативата на ESPE за създаване на детска ендокринология в Африка – т. нар. PETCA (Pediatric Endocrine Training Center in Africa) в Найроби, Кения. Проф. Йотова е третият пореден учител в PETCA, като е особено полезна за обучаващите се лекари от Кения, Танзания и Нигерия. Програмата продължава и до днес, като детската ендокринология е първата въведена и много желана педиатрична специалност в Африка. Проф. Йотова продължава да работи с възпитаниците си, а през 2014 г. е поканен лектор на ежегодната среща на създаденото Пан-африканско дружество по детска ендокринология в Дар Ес Салаам, Танзания, където въвежда за първи път концепцията за диабетна детска сестра. Проф. Йотова организира във Варна 4-та ESPE международна пост-специализантска среща (2012 г.), Първият следдипломен курс за психолози по диабет и нарушения в половата диференциация (2017 г.), както и ESPE Spring Initiative (on-line educational activity) на Клиничния комитет на ESPE (2021 г.).

Д-р Йотова поддържа активно връзка с научната общност чрез редовно рецензиране за български и международни списания, като е член на редакционните колегии на BMC Endocrine disorders, IF 2.76, Endocrine Connections IF 3.335 (invited Senior Editor), Frontiers Endocrinology IF

3.675, Journal of Clinical Research in Paediatric Endocrinology (JCRPE) IF 2.323; зам. Главен редактор на Scripta Scientifica Medica и сп. Известия на Съюза на учените, серия „Медицина и екология“, член на ред.колегии на сп. Педиатрия и сп. Наука Ендокринология. Тя участва в научни журита у нас, както и рецензира и дава препоръки за кариерно израстване на учени с международна известност. Била е рецензент в няколко сесии към ФНИ, а от 2010 г. редовно рецензира за Research Fund към Hong Kong Health Board of Sciences.

Проф. Виолета Йотова преподава с пълна учебна натовареност на студенти по медицина и стажант-лекари, специализанти и медицински специалисти. Тя създава и въвежда за първи път свободно-избираемата дисциплина „Редки болести в педиатрията“, както и кръжок по педиатрия за медицински сестри. Тя насочва младите в правилна посока според интересите, характера, работоспособността и възможностите им. Така постига липса на съперничество и отличен микроклимат в колектива, създава атмосфера на взаимно уважение и сътрудничество, вместо завист и съперничество. Това се отчита от пациентите и техните семейства от цялата страна, които се лекуват в Клиниката, а също така обяснява как за краткия период след първата си хабилитация, проф. Йотова успява да увеличи екипа си от 1 на 6 детски ендокринолози със специалност, 2 специализанти, както и да обучава колеги от цялата страна. Колегите ѝ отчитат, че тя работи самоотвержено за развитието на цялата педиатрична гилдия у нас и особено на ендокринната ѝ част, и участват с готовност в многобройните и разнообразните ѝ проекти (GrowInform, Partners4Growth, MGV.GrowInform) и инициативи (Дни на отворени врати за детски растеж, Ден за борба със затлъстяването, обучения на студенти и пациенти с редки болести, организирани в цялата страна), най-успешните от които водят не само до научни разработки и научно-приложни програми, но и до лично кариерно израстване на участниците и най-вече, до все по-съвременно практикувана специалност по детска ендокринология и болести на обмяната (ДЕБО) у нас. Затова не е никак изненадващо, че около проф. Йотова винаги има желаещи да работят с нея студенти и млади лекари, че около нея педиатрията е привлекателна и желана специалност, а за ДЕБО се чака минимум 5 години за зачисляване, че няма липса на медицински сестри и сътрудници в Клиниката. Нито учудва фактът, че тя и до момента е единственият домакин на клиничен специализант по Програмата за специализации на ESPE (д-р С. Спасевска от Скопие), нито че участва в изработването на предходната и настоящата Програма за специализация по ДЕБО на ESPE (Syllabus). Или че е любим преподавател на студентите по медицина за 2019 г. и в 2 поредни години е вдъхновяващ лектор номер 1 на студентите от АСМБ в тяхните пролетни сесии.

В последните години покрай дейността си на полето на редките болести проф. Йотова работи много за повишаване на осведомеността на медиците и пациентите, но най-вече за изграждане на кадри за грижа в преходната възраст (transition), измерване на резултатите от лечението според пациентите (Patient related outcome measures, PROMs) и още по-съвременните Patient related experience measures (PREMs). Всички те изискват навлизане на

психолози в ежедневната болнична дейност, а в ежедневието винаги има и много други предизвикателства.

Проф. Йотова държи всички нейни сътрудници да владеят английски език и още в зората на научната и клиничната си кариера да се обучат във водещи европейски и световни клиники. Всички работещи в екипа и в момента са специализирали от 3 до 6 месеца в различни области на ДЕБО, а на най-скорошните попълнения в екипа това предстои да се случи (3 планирани специализации до края на 2024 г. – в Словения, Германия и Шотландия). За проф. Йотова, която от години е позната и положително оценена в своята гилдия в света, не е проблем не само да организира подобни специализации, но и активно да привлича лектори за научни и учебни събития у нас, като така се възползва цялата група от родни специалисти, завързват се професионални контакти и се създават научни сътрудничества. Като секретар и председател на ЕСПЕ Комитета за клинична специализация тя насърчава и подкрепя активно колеги от цялата страна да специализират при утвърдени международни експерти.

Въпреки че проф. Йотова не е почитател на постоянната експозиция в медийното пространство, в последните 15 г. тя активно се опитва да преодолява това, когато има научна или практико-клинична цел – в полза на кампании, на подобрене на здравето на децата, вкл. тяхното закаляване, възпитание и превенция на заболяванията и насилието, в полза на дарителството, но не за пътуване на пациенти за чужбина, а за развитие на родните практики и постижения. Тя с лекота приема покани за лекции пред пациенти и ученици, пред възрастни учени от Съюза на учените и пред чуждестранни аудитории на конгреси и конференции. Излага пред тях научни факти, като комуникира добре научното познание, но не си позволява да говори или да пише за недоказани или недостатъчно приети факти. Тя е много търсена в последните години като експерт на различни нива – национално (МЗ, НЗОК, „Българската Коледа“, Алианс на редките болести, Сдружение за ранно детско развитие и др.), регионално (Общински и научни организации, като лидер на Съюза на учените – Варна, като председател на специализирани комисии за лечение на различни редки заболявания) и болнично ниво (като ръководител и член на различни комисии в УМБАЛ „Св. Марина“, член на Консултативен съвет към Директора и др.). Проф. Йотова е член на академичното ръководство от 2010 г. ИФС, АС, ЦКУК и Комисия по качеството на ФМ и др.), а от 2024 г. е зам. ректор „Наука“. Приносът ѝ в изграждането и ръководството на Научния институт към МУ (от 2018 г.) като негов заместник директор съвпада с периода на разцвета на финансирането за наука у нас, в който университетите най-после започнаха да получават средства за наука.

Ако трябва да се обобщят постиженията на проф. Йотова в няколко изречения, тя е посветила цялата си дейност до момента за изграждането на школа по **Модерна детска ендокринология**, в чиято основа лежи съвременната грижа за редки и метаболитни болести (затлъстяване и диабет). Чрез партниране в рамките на професионалните мрежи, тя допринася за модернизация и надрастване на цялостната педиатрична грижа. Нейните научни заслуги

имат сериозно доказателство в лицето на широкото цитиране и трудовете с нейно участие и привлекателността ѝ като научен партньор. Безспорно притежава лидерски качества, изгражда и подкрепя национално и международно признат екип, движен напред от общи интереси и постижения. Проф. Йотова е работохолик и визионер, умее да увлича в полезни за науката и клиничната практика инициативи, умее да работи в сътрудничество – предимно на международно, но в последните години се справя много успешно и на национално ниво. Нетрадиционният ѝ подход, различен и по-широк поглед, смело въвеждане на нови практики с ясна цел, винаги съобразени с интереса на пациентите, обществото и бързото развитие на науката, липсата на егоизъм и себеизтъкване печелят уважение и признателност на всички нива.